

Oláh Róbert

*PETŐFI SÁNDOR NAGYKŐRÖSÖN ŐRZÖTT
AUTOGRÁF VERSEINEK KRITIKAI ÖSSZEHASONLÍTÁSA
ÉS ANNAK LEGÚJABB EREDMÉNYEI II. – AZ 1848-AS ÉV HAGYATÉKA*

Absztrakt

2023-ban ünnepeljük a magyar irodalom lánglelkű költőjének, Petőfi Sándor (1823–1849) születésének 200. évfordulóját, amely során az esztendőt emlékévknek nyilvánították a 2017-es Arany bicentenáriumhoz hasonlóan. Tanulmányomban Petőfiről és azon kevésbé ismert nyolc autográf verseiről emlékezem meg, amelyeket az Arany János Közérdekű Muzeális Gyűjteményben őriznek. A poétának tulajdonított dokumentumok közül az 1848-as évre koncentrálni három művet szöveghűen hasonlítottam össze az első nyomtatott kiadásokkal, valamint a kritikai átnézetekkel. Célom volt az írásképek összehasonlítása mellett megállapítani, hogy a szóban forgó autográf iratok közül melyek azok, amelyek valóban Petőfi kézírásainak tekinthetők, és melyek zárhatók ebből ki. A források eredeti közlésével eddig nem kutatott módon szeretném ezen versek hitelességét megerősíteni vagy cáfolni. Hiszem, hogy a tanulmányommal közelebb kerülhetünk azon örökséghez, amelyet a fiatal költő hagyott ránk, és amely a magyar nyelv és irodalom egyik legértékesebb lenyomata a XXI. században is. A textológiai összehasonlítással válhat teljesebbé Petőfi életművének megismerése, így ez a feltáró, összehasonlító, elemző és kritikai eredményt felmutató munkák alapja lehet. Az itt közölt adatokkal tovább pontosíthatjuk egy esetleges újabb, átfogóbb kritikai kiadás vonatkozó részeit, illetve azon muzeológiai adattárakat, amelyek a Petőfi-versek kutatásának alapját képezik.

Kulcsszavak: Petőfi Sándor; autográf versek; kritikai összehasonlítás

Bevezetés, célok és módszerek

Nagykőrös hazánk településtörténeti kutatásainak szempontjából kiemelkedő helyet foglal el. Az alföldi klasszikus mezőváros egyedi története több szálon összefonódott az ország történelmével. Elég csupán a városhatárban felfedezett XIII. századi ludasi processziós keresztre mint a korai kereszténység egyik legfontosabb szimbólumára, a tatárjárás során tapasztalt pusztítások emlékét őrző Sirató városrészre, a török hódoltság – így a khász városi rang – időszakára, vagy a településen a reformáció szinte azonnali és markáns térnyerésére gondolnunk. A település históriája nem csupán a háborúkkal és a válással kapcsolatosan mutatható be, hanem az oktatással, így a helyi gimnázium közel öt évszázados meghatározó szerepével, valamint az ehhez tevőlegesen is hozzájáruló pedagógiai, tudományos, közéleti és művészeti eredményekkel is.

Arany János (1817–1882) kilenc évig élt Nagykőrösön (1851–1860). Ez az időszak a balladaköltészetének kibontakozását jelentette. Arany hatása „uralta” ezen évtizedben Nagykőrös kulturális életét, sőt, a közép-alföldi térségét is. De nem szabad elfelednünk,

hogya a poéta mellett számos tanár- és költőtárs is járt a mezővárosban, akik közül kiemelhető Tompa Mihály (1817–1868), Jókai Mór (1825–1904) vagy éppen Gyulai Pál (1826–1909) neve. Az Aranyról tett „*nagy vendégjárások*” (Törös, 1978) mellett kiemelkedő szerepe volt Petőfi Sándornak (1823–1849), aki bár Arany legjobb barátja volt, korai halála miatt Nagykőrösön sohasem találkozhattak, annak ellenére, hogy korábban járt a városban. Sőt, édesapja, Petrovics István (1791–1849) rövid ideig dolgozott a település mézárszékén, illetve a poéta fia, Petőfi Zoltán (1848–1870) a gimnázium tanulója is volt. Petőfi rövid élete ellenére hatalmas irodalmi hagyatékat hagyott az utókorra, amelyből számunkra kiemelkedő jelentőséggel bírnak azon autográf iratok, amelyeket az Arany János Közérdekű Muzeális Gyűjteményben őriznek. Ezen kéziratokat sem szöveghűen, sem autográf, sem kritikai közlésként még soha nem mutatták be olyan kontextusban, ahogyan a jelen tanulmányban megtalálhatók. Ezek szükségességét az alábbiak teszik indokolttá:

- 1.) 2023-ban, a költő születésének bicentenáriumi évében minden, a Petőfivel kapcsolatos kutatás és eredmény különösen fontos.
- 2.) A Petőfi kéziratok a digitalizálásukkal és közléseikkel biztosan megmenthetők az utókorra, mivel a versek papírszáma és az azokon olvasható tinta a leggyorsabb őrzés ellenére is fokozatos állapotromlásra mennek keresztül. Például a salétromsav és a kén-dioxid magas légköri koncentrációja sárgítja, míg az UV-fény kifakítja a papírt, a páratartalom pedig katalizátora lehet a baktériumképződéseknek.
- 3.) A napjainkig megjelent kritikai kiadás-sorozatokban ezen versek is rendre szerepelnek, bár nem azonos textológiaiával.
- 4.) A legutolsó, 2008-ban megjelent kritikai kiadás nem tartalmazza az 1848-as év költői hagyatékát, így azokban egyetlen, a tanulmányban szereplő releváns verset sem találunk meg.
- 5.) Az írásképek és a filológiai változatok miatt olykor jelentős eltérések mutatkoznak az egyes közölt versekben.

Mindezek hiánypótlásaként jelen művemben a Nagykőrösön őrzött Petőfi versek közül az 1848-ban keletkezett művekre koncentráltam, míg korábbi munkámban (Oláh, 2023) a korai évek (1843–1844) hagyatékát, az őrző gyűjtemény rövid történetét és a vonatkozó kritikai kiadásokat mutattam be.

Kutatásomban elsődleges szempontnak tartottam minden vers esetében az eredeti, vagy eredetinek vélt dokumentumot felkutatni. Így a célul kitűzött három vers esetében hétoldalnál több kéziratos, a kritikai kiadások közül Havas (Hahn) Adolf (1859–1904) 1893-as, valamint Varjas Béla (1911–1985) 1951-es műveit vettem alapul. A Kiss (1973) kritikai kiadás sajtó alá rendezésében Martinkó András (1912–1989), a Kiss (1983) kötetnél Ratzky Rita (1952–) és Szabó G. Zoltán (1943–2018), a Kerényi (1997) kötetnél Kiss József (1923–1992), Martinkó András, Ratzky Rita és Szabó G. Zoltán működtek közre. A 2003-ban és 2008-ban megjelent kritikai kiadásokat Kerényi Ferenc (1944–2008) szerkesztette és rendezte sajtó alá (Kerényi 2003; Kerényi, 2008). Ezen monumentális kritikai kiadások 1847-ig veszik sorra Petőfi munkáit, így a releváns 1848-as év három verséről

még nem jelent meg ilyen munka Havast (1893) és Varjast (1951) követően. A három autográf vers (valamint a Budapesten őrzött ugyanezen vers további három kézírata) három első kiadása mellett hat kritikai változatot sikerült fellelnem, így mindösszesen három vers tizenöt változatát vizsgáltam meg. A kritikai kiadások természetesen törekedtek az eredeti szövegek folyamatos emendálására (és nem eredeti szövegközlésre), de azt látnunk kell, hogy az autográfok a lehető legpontosabb források, így ezek megkerülése lehetetlen.

Jelen tanulmányomban a könnyebb követhetőség érdekében a vonatkozó verseket időrendben és külön fejezetekben mutatom be, amelyek felépítése a következő:

- 1.) A vers és az autográf irat általános bemutatása.
- 2.) A dokumentum Nagykőrösre kerülésének története.
- 3.) Az autográfok összehasonlítása.
- 4.) A vers első nyomtatott megjelenése és ennek összehasonlítása az autográf szövegekkel.
- 5.) A kritikai kiadások hasonlóságainak és különbségeinek feltárása.
- 6.) Konklúzió a vers eredetiségére vonatkozólag.

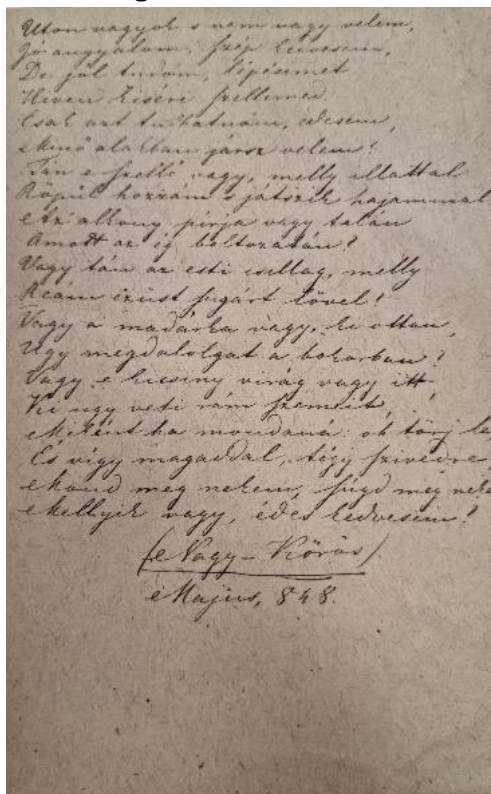
Fontos megjegyezni, hogy utóbbi megítélésének esetében az írásképre, valamint a fellelhető információkra támaszkodtam, így mélyebb stilisztikai vagy filológiai, illetve a műtárgyvédelmi és a konzerválási technológiákra nem tértem ki.

Uton vagyok s nem vagy velem... (1848) című vers textológiai vizsgálata

Petőfi kronológiailag első, 1848-ban írt és Nagykőrösön őrzött autográf verse az *Uton vagyok s nem vagy velem...* címet viseli (1. sz. ábra). Az egy oldalas dokumentum kézzel írt, pontos címet és dátumot nem tartalmaz. A keletkezés ideje igen bizonytalan, ugyanis az eredeti kézíraton 1848 májusa van feltüntetve, míg az első kiadáson és az első kritikai közlésben ez a vers végéről hiányzik. Varjas (1951) viszont megadja, bár az autográfhoz képest eltérő dátummal: 1848. június 5–6. A vers keletzési helye viszont egyértelmű (Nagy-Kőrös), ugyanis azt minden forrás megerősíti, csupán annak helyesírási alakjában van némi eltérés. A település nevét a kötőjelet elhagyva adta meg Varjas (1951), míg Havas (1893) a művében konkrétan nem adja meg a vers keletzését, de leírja, hogy Petőfi 1848. június 3-a és 8-a között a szabadszállási kerületben, azaz a szülőföldjén járt. A korbéli úthálózatot és Petőfi úti állomásait ismerve mindenképp keresztül kellett mennie a poéta kocsijának Nagykőrösön (Novák, 2015), kivéve, ha a költő más úticélt nem választott (és mint tudjuk, ez nem következett be). Novák (2015, pp. 38–39) művében így fogalmazott erről: *„Nagykőrösön nem maradtak fenn erre vonatkozó dokumentumok. Mivel nem csupán egy napot tölthetett a városban a költő (átmenő utasként nem valószínű, hogy verset írt volna a városban), valószínűen olyan ismerős civis vagy kismemes családnál szállhatott meg, akikkel még korábban, színi előadás alkalmával ismerkedhetett meg, amikor Kecskemétről színtársulattal vendégszerepelt Nagykőrösön.”* Petőfi a választói körében tett első útja során kellett, hogy írja ezen költeményét, ugyanis június 11-e után állapotos feleségével, Szendrey Júliával (1828–1868) közösen újra Szabadszálláson és Kunszentmiklóson

időztek a választások lezajlásáig, egészen június 15-ig (Novák, 2018; Petőfi, 1848e). Így művét csak akkor írhatta a feleségéhez, amikor az nem volt vele, tehát adott, hogy az első út során keletkezett a vers, annak is az első felében, amikor Petőfi kocsija Pestről tartott a választókerülete felé. A poéta dátumbejegyzése azért lehet téves, mert a verset később letisztázva emlékezetből írhatta (erre enged következtetni, hogy a kézírás kiegyensúlyozottabb, tisztább, mint az 1843–1844. évi versek esetében (Oláh, 2023)). Az utazásuk az ellenzék miatt igencsak „*kalandosra és kissé erőszakosra*” sikeredett, hiszen Petőfit a feltüzelt helybeli lakosok meg akarták verni. Erről a poéta így számolt be 1848. június 15-én Kunszentmiklósról: „... ennek ma kellett történnie, hogy engem, mint orosz spiont, mint hazaárulót, agyon akart verni a magyar nép, ma június 15-kén . . . ma három hónapja, hogy martius 15-dike volt, midőn első valék azok közt, kik a magyra nép szabadságáért szót emeltek, síkra szálltak! — De én azért nem a népet kárhoztatom, hanem ámitóit, félrevezetőit, kiket egykor törvény és isten egyaránt meglakoltat . . . a nép is előttem szent, annyival inkább szent, mert gyöngé, mint a gyermek. — Dicsértessék a nép neve most és mind örökké!” (Petőfi, 1848e, p. 329). Ugyanezt Bankós/Bankos Károly (1821–1905), a kunszentmiklósi tanács tagja, későbbi bíró is megerősítette az 1848. június 27-i Pesti Hirlapban megjelent írásában, amelyet így zárt: „*De Petőfi kalandja csak nem mehet ki eszemből. Meggondolták-e azon emberek, kik Petőfi ellen a népet felbőszítették, hogy olyan kincse Petőfi a magyar hazának, mellynek vesztét Szabadszállás kincses ládája meg nem térítheti.*” (Bankós, 1848, p. 594).

1. ábra: Uton vagyok s nem vagy velem... (1848) című vers nagykőrösi autográf dokumentuma

Forrás: Petőfi, 1848f

keltezéssel említett. Ezen költemény nem önállóan, hanem két másikkal együtt (A hegyek közt és a Hideg idő, hús őszi éj... című 1848-ban keltezett Petőfi autográfokkal) 1500 pengő kikiáltási áron került kalapács alá. Az alkotás megszerzéséért városi mozgalom alakult, amelynek célja Kopa tudósítása szerint az alábbi volt: „*Petőfi Nagykőrösön járta örök értékű gyümölcsének az Uton vagyok c. versnek Nagykőrösön volna a helye...*” (Kopa, 1928, p. 3). Végül az aukció sikeres volt, így nem csupán az egyetlen Nagykőrösön írt Petőfi vers autográfja, hanem két másik, azóta is itt őrzött – és jelen tanulmányomban a későbbiekben tárgyalt – alkotás került közel 100 évvel ezelőtt az alföldi településre.

Egy érdekes adatra bukkanhatunk Mezősi (1973) közlésében, amely szerint a verseket (és két másik iratot) Dezső Kázmér (1883–1959) nagykőrösi polgármester személyesen vásárolta meg 2328 pengő és 75 fillérért. Mezősi (1973) művében rámutatott, hogy a fenti három vers négy oldala ugyan bár különböző dátummal és helyszínnel íródtak, de azok összefüggnek egymással, ugyanis az alkotások azonos papírlapon találhatóak meg. Szendrey Júlia ezeket a verseket más művekkel és iratokkal együtt hűen őrizte a levelesládájában, amelynek kulcsát a nyakában hordta (Mezősi, 1973). Petőfi özvegye újra házasodott, de ez a nász számára gyötrelmes volt, végül mindössze 39 évesen, halálos ágyán azt kérte utolsó kívánságként, hogy a fent nevezett ládáját vele együtt temessék el (Mezősi, 1973). Gyulai Pál, Szendrey Júlia sógora erről úgy nyilatkozott, hogy teljesítették az elhunyt végakarátát, ám 1908-ban, Szendrey koporsójának felnyitásakor – hogy az értékes iratokat múzeumba helyezhessék – megállapították, hogy a levelesláda eltűnt. Mezősi (1973) művében ezen történetet igen részletesen körbe járta, így munkájából ismert, hogy végül 1925-ben a sajtó szenzációs címekkel tudósította a közönséget, hogy előkerült a több évtizede eltűnt láda és annak tartalma, de közelebbi információkat nem tudhattunk meg azon felül, hogy a láda őrzője 1912-ben meghalt és így az iratok Szendrey örökösire szálltak. Természetesen nem maradt titokban az elhunyt személye, így hamar kiderült, hogy Szendrey halála előtt négy nappal, 1868. szeptember 2-án a naplóját és iratait Tóth József (1839–1912) hagyta a kiadás jogaival együtt. A későbbi aukció során Dezső Kázmér a kifizetéskor 1050 pengőt viszont nem tudott kifizetni, így az aukció szervezője visszaigazolási kérelmében a város tanácsához fordult, amelyen a főszámvevő piros tintával az alábbiakat jegyezte fel: „*ilyen címen ekkora összeg nincs a költségvetésben*” (Mezősi, 1973, p. 322). Szintén Mezősi (1973) művéből ismert, hogy ekkor a tőzsdén ebből az összegből száz mázsa búzát lehetett volna vásárolni, amelyből jól látszott a város elkötelezettsége, hogy ezeket az értékes iratokat megszerezhessék a nagykőrösi múzeum számára.

A költő sajnos már nem élhette meg az 1848-ban keltezett verseinek kinyomtatását. Az első kiadás Emich gondozásában jelent meg, így ezt kell alapul vennünk az autográfokkal való összehasonlítás során. A Nagykőrösön és az OSZK-ban őrzött autográfok között több jelentős különbség is látható:

- 1.) A nagykőrösi dokumentumon nem, míg a budapestin szerepel cím.
- 2.) A nagykőrösi kéziratnál található év és hónap jelölés, a budapestinél csupán a keltezés helye van feltüntetve.
- 3.) A második sorban a „Jó angyalom” után a nagykőrösi autográfban található egy vessző.

- 4.) A „pírja”, az „amott”, a „Ki ugy” és a „Miként ha” kifejezések a budapesti autográfban „pírja”, „Amott”, „Ki úgy” és „Mikéntha” alakban találhatók meg.
- 5.) Petőfi a budapesti változatnál a „Ki úgy veti rám szemeit” sorban az első szó előtt kitörölte a „Vagy” kifejezést, míg ez a nagykőrösi változaton nem látszik.
- 6.) Ugyanezen sor végén a nagykőrösi autográf esetében felkiáltó jel, míg a Budapesten őrzött változatban vessző található.
- 7.) „És vígy magaddal, tégy szivedre” nagykőrösi sorvégén vessző, míg az OSZK példányában felkiáltó jel és négy pont található.

Mindezek alapján nem lehet egyértelműen meghatározni, hogy melyik irat keletkezett előbb, bár vélelmezhető, hogy a nagykőrösi. Ezt alátámasztja, hogy a nagykőrösi autográfot Petőfi a feleségének ajándékozta, míg a Budapesten őrzött dokumentum az Emich-féle kiadás alapja lehetett (mivel az OSZK és az Emich kiadása jobban hasonlít egymásra, mint az első nyomtatott kiadás a nagykőrösi autográfra). A két autográf között csupán csak egy vessző feltüntetése és egy sorbehúzás az eltérés, amely mutatja, hogy a verset a kiadás előtt Petőfi tisztázhatta (Novák, 2018). A Varjas (1951) kritikai kiadásban feltüntetett dátum szerint 1848. június 5–6-án Petőfi már a választókerületében volt, így versét nem írhatta ugyanekkor Nagykovácsán. Ezt Novák (2018) műve mellett – amelyben szövegkritikai összehasonlítást ugyan nem találunk – az OSZK Kézirat adatbázisa is megerősíti.

Az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattári leltárkönyvében Fond VII/85. raktári jelzet alatt, valamint Varjas (1951) művében is megtalálható Petőfi Uton vagyok s nem vagy velem... (1848) című verésnek egy másik autográf irata is. Sajnos ezen dokumentum a Kézirattár 2023. október 4-én írásban feltett kérdésemre adott tájékoztatása szerint lap-pang. Ennek fényében sajnos ezen hiányzó dokumentum textológiai vizsgálata nem lehetséges, pusztán reményünk van arra, hogy előkerül majd.

A kritikai kiadások között alapvetően tördelési különbségek (mondat végi írásjelek és vesszők előtti szóközök), valamint keltezési eltérések találhatók. Utóbbi esetében Havas (1893) nem adta meg a vers keltezési dátumát, míg Varjas (1951) igen pontosan azonosította azt. A szöveg stilisztikai eltérései az alábbiak: Havas (1893) esetében „tudom”, „Röpül”, „melly” és „Mellyik”, míg Varjas (1951) esetében ugyanezek „tudom,”, „Röpül”, „mely” és „Melyik”. A nagykőrösi autográfhoz a szövegek összehasonlítása alapján mindkét kritikai szöveggözlés erősen hasonlít, a fellelhető eltérések ugyanis mindkét textológiai közlésnél megtalálhatók.

Az ismert autográfok összehasonlítása során látnunk kell, hogy azok jelentős írásképi hasonlóságot mutatnak, ami magyarázható a XIX. század közepén tanított és tanult betűvezetéssel. Kiemelném a nagy kezdőbetűk hasonlóságát, a „Nagy-Kőrös” írásképet, illetve a felső paráfok közötti egyezőséget. Ugyanezek az alsó betűhurkok esetében is megjelennek, kivéve a „gy” első tagjának alsó vonalvezetésénél. Itt feltűnő különbség tapasztalható, így míg az OSZK példányánál rövidült, olvashatatlan alsó paráf jelenik meg, addig a nagykőrösi esetében szépen ívelt betűvezetéssel találkozhatunk. A két autográf közötti legnagyobb eltérés a betűk dőlésszögében, a vonal- és betűvezetés sűrűségében és a nagykőrösi dokumentumra jellemző elvékonyodott betűhasználatban látható. Mindezek ugyan nem zárják ki, hogy nem Petőfitől származnak ezen dokumentumok, csupán ezen információk további, döntően grafológiai kutatások alapját képezhetik majd. Véleményem szerint a két

dokumentum eredeti, amit megerősít Szendrey Júlia levelesládájának a megtalálása. Érdekességképp megemlítendő, hogy Varjas (1951) művében nem említette a nagykőrösi autográfok meglétét, pedig azt az irodalomtörténésznek feltétlen ismernie kellett.

Petőfi, 1848f, It.70.8.1

Petőfi, 1848g, OSZK Kézirattár, Fond
VII/8. fol. 34v

Emich, 1852, p. 439

Uton vagyok s nem vagy velem. . . .

Uton vagyok s nem vagy velem. . . .

Uton vagyok s nem vagy velem,
Jó angyalom, szép kedvesem,
De jól tudom, lépésimet
Hiven kíséri szellemed.
Csak azt tudhatnám, édesem,
Minő alakban jársz velem?
Tán e szellő vagy, melly illattal
Röpül hozzám s játszik hajammal?
Az alkony pírja vagy talán
amott az ég boltozatán?
Vagy tán az esti csillag, melly
Reám ezüst sugárt lövel?
Vagy a madárka vagy, ki ottan
Ugy megdalolgat a bokorban?
Vagy e kicsiny virág vagy itt,
Ki úgy veti rám szemeit, !
Miként ha mondaná: oh törj le,
És vígy magaddal, tégy szivedre,
Mond meg nekem, súgd meg nekem,
Mellyik vagy, édes kedvesem?

Uton vagyok s nem vagy velem ,
Jó angyalom szép kedvesem ,
De jól tudom , lépésimet
Hiven kíséri szellemed.
Csak azt tudhatnám , édesem ,
Minő alakban jársz velem ?
Tán e szellő vagy , melly illattal
Röpül hozzám s játszik hajammal ?
Az alkony pírja vagy talán
Amott az ég boltozatán ?
Vagy tán az esti csillag , melly
Reám ezüst sugárt lövel ?
Vagy a madárka vagy , ki ottan
Ugy megdalolgat a bokorban ?
Vagy a kicsiny virág vagy itt ,
Ki úgy veti rám szemeit ,
Miként ha mondaná : oh törj le ,
És vígy magaddal , tégy szivedre ! . . . .
Mondd meg nekem , súgd meg nekem ,
Mellyik vagy , édes kedvesem ?

Uton vagyok s nem vagy velem ,
Jó angyalom , szép kedvesem ,
De jól tudom , lépésimet
Hiven kíséri szellemed.
Csak azt tudhatnám , édesem ,
Minő alakban jársz velem ?
Tán e szellő vagy , melly illattal
Röpül hozzám s játszik hajammal ?
Az alkony pírja vagy talán
Amott az ég boltozatán ?
Vagy tán az esti csillag , melly
Reám ezüst sugárt lövel ?
Vagy a madárka vagy , ki ottan
Ugy megdalolgat a bokorban ?
Vagy a kicsiny virág vagy itt ,
Ki úgy veti rám szemeit ,
Miként ha mondaná : oh törj le ,
És vígy magaddal , tégy szivedre ! . . . .
Mondd meg nekem , súgd meg nekem ,
Mellyik vagy , édes kedvesem ?

Nagy-Kőrös, Május, 848

(Nagy-Kőrös.)

Nagy-Kőrös

Havas, 1893, p. 348

Uton vagyok s nem vagy velem . . .

Varjas, 1951, p. 75

Uton vagyok s nem vagy velem . . .

Uton vagyok s nem vagy velem,
Jó angyalom, szép kedvesem,
De jól tudom lépésimet
Hiven kíséri szellemed.
Csak azt tudhatnám, édesem,
Minő alakban jársz velem ?
Tán e szellő vagy , melly illattal
Röpül hozzám s játszik hajammal ?
Az alkony pírja vagy talán
Amott az ég boltozatán ?
Vagy tán az esti csillag, melly
Reám ezüst sugárt lövel ?
Vagy a madárka vagy , ki ottan
Ugy megdalolgat a bokorban ?
Vagy a kicsiny virág vagy itt,
Ki úgy veti rám szemeit,
Miként ha mondaná : oh törj le ,
És vígy magaddal, tégy szivedre ! . . . .
Mondd meg nekem, súgd meg nekem,
Mellyik vagy, édes kedvesem ?

Uton vagyok s nem vagy velem,
Jó angyalom, szép kedvesem,
De jól tudom, lépésimet
Hiven kíséri szellemed.
Csak azt tudhatnám, édesem,
Minő alakban jársz velem?
Tán e szellő vagy, mely illattal
Röpül hozzám s játszik hajammal?
Az alkony pírja vagy talán
Amott az ég boltozatán?
Vagy tán az esti csillag, mely
Reám ezüst sugárt lövel?
Vagy a madárka vagy, ki ottan
Ugy megdalolgat a bokorban?
Vagy a kicsiny virág vagy itt,
Ki úgy veti rám szemeit,
Miként ha mondaná: oh törj le,
És vígy magaddal, tégy szivedre! . . .
Mondd meg nekem, súgd meg nekem,
Melyik vagy, édes kedvesem?

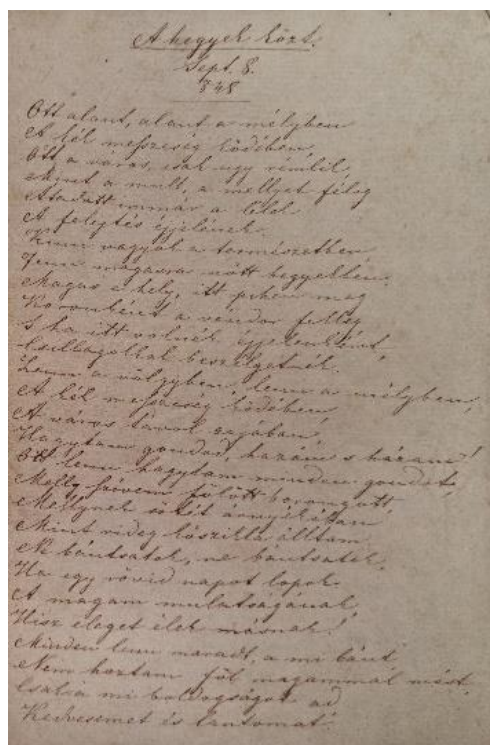
Nagy-Kőrös

Nagykőrös, 1848. június 5–6.

A hegyek közt (1848) című vers textológiai vizsgálata

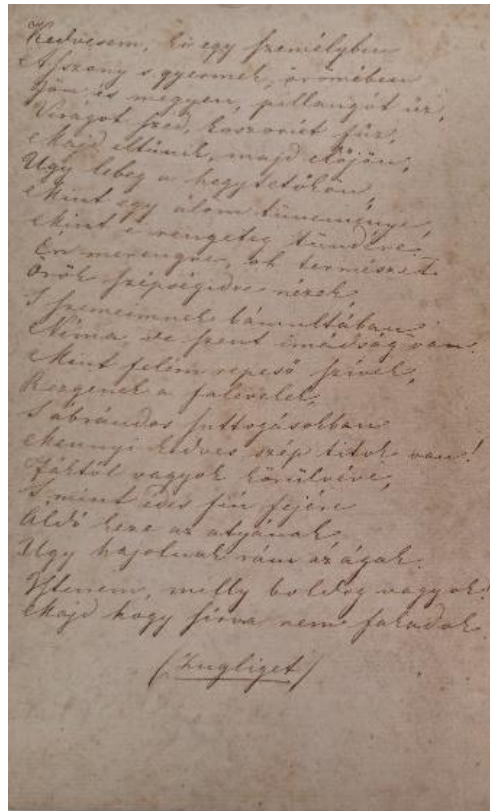
Petőfi kronológiailag második, Nagykőrösön őrzött verse A hegyek között címet viseli (3. és 4. sz. ábra). A mű ugyanazon méretű és típusú papírra íródott két oldalban, mint az Uton vagyok s nem vagy velem... című költemény. Ezen versnek a költő címet is adott, továbbá ismert az autográf alapján a megírás helye (Zugliget) és ideje (Sept. 8. 848) is. A Nagykőrösre a kerülésének története és a megtalálásának a körülményei megegyeznek a korábban bemutatott Szendrey-levegládában őrzött verssel. A keltezés dátumát Emich (1852) és Havas (1893) mellőzte, míg Varjas (1951) változatában az autográfal azonos időpont szerepel. Az első megjelenés Emich fent bemutatott kötetében (1852) található meg. Havas (1893) a művében nem tért ki a vers történetére, csupán annyit közölt, hogy „Mint a következő költemény datuma bizonyítja, Petőfi szeptember elején a Zugligetbe vonult. Úgy látszik, itt végezte az utolsó simítást az Apostolon, mely augusztus 16-ikán már be volt fejezve.” (Havas, 1893, p. 642). Varjas (1951) ennél is szűkszavúbb, bár az alapadatokot, így a kézirat és az első megjelenés fellelhetőségének helyét megadta, de ezen kívül csupán egyetlen eltérést írt le az autográf és a kritikai kiadás között. Külön megemlítendő, hogy Varjas (1951) nem az 1928-ban Nagykőrösre került kéziratot hasonlította össze Emich munkájával, hanem az OSZK-ban tárolt másik autográfot (Fond VII/8. fol. 49r raktári jelzettel), amely az 5. ábrán látható.

3. ábra: A hegyek közt (1848) című vers nagykőrösi autográf dokumentumának első oldala

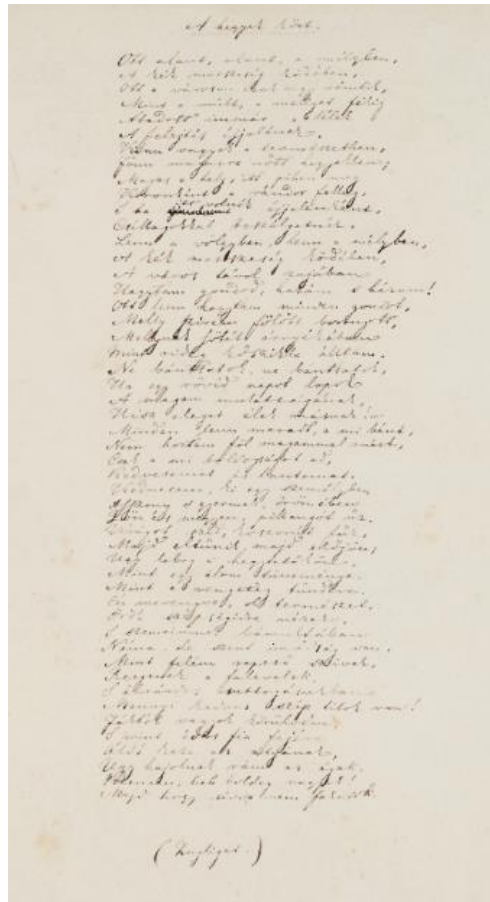
Forrás: Petőfi, 1848a

4. ábra: A hegyek közt (1848) című vers nagykőrösi autográf dokumentumának második oldala

Forrás: Petőfi, 1848a

5. ábra: A hegyek közt (1848) című vers kézírata az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárában

Forrás: Petőfi, 1848b

A két autográf között szembetűnő különbség, hogy a Budapesten őrzött vers címének végén pont található, valamint a mondatvégi írásjelek és vesszők előtt a nagykőrösi változatnál nem láthatók szóközök. A stilisztikai különbségek az alábbiak: a nagykőrösi változatnál a „város, csak”, a „mult”, a „hegyekben”, az „élet másnak!”, az „ami bánt”, az „oh természet”, a „szívek” és a „milly”, míg a budapesti változatban ugyanezek „város . . . csak”, „múlt”, „hegyekben ;”, „élek másnak ! . . .”, „a mi bánt”, „oh természet”, „szívek” és „beh” alakban vannak lejegyezve. Az OSZK-ban őrzött kéziratban az „itt volnék” szavak javítottak, az „éjenként” kifejezést Petőfi törölte és helyette a ma ismert lexémát használta, amelyre Varjas (1951) a művében felhívta a figyelmet (ezzel is alátámasztva, hogy munkájához a budapesti autográfot használta fel).

Emich a szerkesztésben ugyanazt a szöveget adta közre, amit az OSZK Kézirattárban őriznek, annyi különbséggel, hogy a keltezés helyét nem tette zárójelbe és nem tett a végére pontot.

A kritikai kiadások között szembetűnő különbség, hogy a címben Havas (1893) használja a mondatvégi pontot, míg Varjas (1951) nem. Emellett nem következetes, hogy Havas (1893) a közlésében olykor plusz szóközt használ a mondatvégi írásjel előtt (de nem mindenhol): „hegyekben ;”, „házam !”, „előjön ;”, „van ,” és „vagyok !”, amelyek Varjas (1951) művében így szerepelnek: „hegyekben;”, „házam!”, „előjön;”, „van” és „vagyok!”. Ezen felül nem csupán szerkesztési, hanem kisebb tartalmi változtatások is akadnak, így

Havas (1893) esetében „élek másnak! . . .”, „a mi” és „beh” helyett Varjas (1951) művében ezen „élek másnak! . . .”, „ami” és „de” változatok találhatóak meg.

Ezen költemény kézírásának hasonlósága és különbsége esetében is ugyanazon megállapításokat tehetjük, mint az Uton vagyok s nem vagy velem... címűnél. A nagykőrösi változat itt is pontosabb, hiszen konkrét keltezési dátum található rajta, de a budapesti dokumentum nagyobb hasonlóságot mutat az első nyomtatásban megjelent verssel. A hegyek közt nagykőrösi vonalvezetése feltűnően ferde, összehasonlítva a szintén nagykőrösi korábbi Petőfi kézírásokkal (Oláh, 2023). A Budapesten őrzött autográfon is megjelennek a szerzői javítások, illetve a következetes cím, keltezési hely és idő megadása.

Petőfi, 1848a, It.70.8.1

A hegyek közt

Ott alant, alant a mélyben
A kék messzeség kódében,
Ott a város, csak úgy rémlik,
Mint a múlt, a mellyet félig
Átadott immár a lélek
A felejtés éjjelének.
Kinn vagyok a természetben,
Fönn magasra nőtt hegyekben,
Magas e hely, itt pihen meg
Koronként a vándor felleg,
S ha itt volnék éjjelenként,
Csillagokkal beszélgetnék.
Lenn a völgyben, lenn a mélyben,
A kék messzeség kódében,
A város távol zajában
Hagytam gondod, hazám s házam!
Ott lenn hagytam minden gondot,
Melly szívem fölött borongott,
Mellynek sötét árnyékában
Mint rideg kőszikla álltam.
Ne bántsatok, ne bántsatok,
Ha egy rövid napot lopok
A magam multságának,
Hisz eleget élek másnak!
Minden lenn maradt, ami bánt,
Nem hoztam föl magammal mást,
Csak ami boldogságot ad,
Kedvesemet és lantomat.
Kedvesem, ki egy személyben
Asszony s gyermek, örömében
Jön és megyen, pillangót űz,
Virágot szed, koszorút fűz,
Majd eltűnik, majd előjön,
Ugy lebeg a hegytetőkön,
Mint egy álom tüneménye,
Mint e rengeteg tündére.
Én merengve, oh természet
Örök szépségidre nézek,
S szemeimnek bámultában
Néma, de szent imádság van.
Mint felém repeső szívek,
Rezgenek a falevelek,

Petőfi, 1848b, OSZK Kézirattár,
Fond VII/8. fol. 49r

A hegyek közt.

Ott alant, alant, a mélyben,
A kék messzeség kódében,
Ott a város . . . csak úgy rémlik,
Mint a múlt, a mellyet félig
Átadott immár a lélek
A felejtés éjjelének.
Kinn vagyok a természetben,
Fönn magasra nőtt hegyekben;
Magas e hely, itt pihen meg
Koronként a vándor felleg,
S ha itt volnék éjjelenként,
Csillagokkal beszélgetnék.
Lenn a völgyben, lenn a mélyben,
A kék messzeség kódében,
A város távol zajában
Hagytam gondod, hazám s házam!
Ott lenn hagytam minden gondot,
Melly szívem fölött borongott,
Mellynek sötét árnyékában
Mint rideg kőszikla álltam.
Ne bántsatok, ne bántsatok,
Ha egy rövid napot lopok
A magam multságának,
Hisz eleget élek másnak! . . . .
Minden lenn maradt, a mi bánt,
Nem hoztam föl magammal mást,
Csak a mi boldogságot ad,
Kedvesemet és lantomat.
Kedvesem, ki egy személyben
Asszony s gyermek, örömében
Jön és megyen, pillangót űz,
Virágot szed, koszorút fűz,
Majd eltűnik, majd előjön;
Ugy lebeg a hegytetőkön,
Mint egy álom tüneménye,
Mint e rengeteg tündére.
Én merengve, oh természet,
Örök szépségidre nézek,
S szemeimnek bámultában
Néma, de szent imádság van.
Mint felém repeső szívek,
Rezgenek a falevelek,

Emich, 1852, pp. 460–461

A hegyek közt.

Ott alant, alant, a mélyben,
A kék messzeség kódében,
Ott a város . . . csak úgy rémlik,
Mint a múlt, a mellyet félig
Átadott immár a lélek
A felejtés éjjelének.
Kinn vagyok a természetben,
Fönn magasra nőtt hegyekben;
Magas e hely, itt pihen meg
Koronként a vándor felleg,
S ha itt volnék éjjelenként,
Csillagokkal beszélgetnék.
Lenn a völgyben, lenn a mélyben,
A kék messzeség kódében,
A város távol zajában
Hagytam gondod, hazám s házam!
Ott lenn hagytam minden gondot,
Melly szívem fölött borongott,
Mellynek sötét árnyékában
Mint rideg kőszikla álltam.
Ne bántsatok, ne bántsatok,
Ha egy rövid napot lopok
A magam multságának,
Hisz eleget élek másnak! . . . .
Minden lenn maradt, a mi bánt,
Nem hoztam föl magammal mást,
Csak ami boldogságot ad,
Kedvesemet és lantomat.
Kedvesem, ki egy személyben
Asszony s gyermek, örömében
Jön és megyen, pillangót űz,
Virágot szed, koszorút fűz,
Majd eltűnik, majd előjön;
Ugy lebeg a hegytetőkön,
Mint egy álom tüneménye,
Mint e rengeteg tündére.
Én merengve, oh természet,
Örök szépségidre nézek,
S szemeimnek bámultában
Néma, de szent imádság van.
Mint felém repeső szívek,
Rezgenek a falevelek,

S ábrándos suttogásokban
Mennyi kedves szép titok van!
Fáktól vagyok körülvéve,
S mint édes fiú fejére
Áldó keze az atyának,
Ugy hajolnak rám az ágak.
Istenem, milly boldog vagyok!
Majd hogy sírva nem fakadok.

Sept. 8. 848
Zugliget

Havas, 1893, pp. 393–395
A hegyek közt.

Ott alant, alant, a mélyben,
A kék messzeség ködében,
Ott a város . . . csak úgy rémlik,
Mint a múlt, amelyet félig
Átadott immár a lélek
A felejtés éjjelének.
Kinn vagyok a természetben,
Fönn magasra nőtt hegyekben ;
Magas e hely, itt pihen meg
Koronként a vándor felleg,
S ha itt volnék éjjelenként,
Csillagokkal beszélgetnék.
Lenn a völgyben, lenn a mélyben,
A kék messzeség ködében,
A város távol zajában
Hagytam gondod, hazám s házam !
Ott lenn hagytam minden gondot,
Mely szívem fölött borongott,
Melynek sötét árnyékában
Mint rideg kőszikla álltam.
Ne bántsatok, ne bántsatok,
Ha egy rövid napot lopok
A magam multságának,
Hisz eleget élek másnak! . . .
Minden lenn maradt, a mi bánt,
Nem hoztam föl magammal mást,
Csak a mi boldogságot ad,
Kedvesemet és lantomat.
Kedvesem, ki egy személyben
Asszony s gyermek, örömében
Jön és megyen, pillangót íz,
Virágot szed, koszorút fűz,
Majd eltűnik, majd előjön ;
Úgy lebeg a hegytetőkön,
Mint egy álom tüneménye,
Mint e rengeteg tündére.
Én merengve, oh természet,
Örök szépségidre nézek,
S szemeimnek bámultában
Néma, de szent imádság van.
Mint felém repeső szivek
Rezgenek a falevelek,
S ábrándos suttogásukban
Mennyi kedves, szép titok van !

S ábrándos suttogásukban
Mennyi kedves szép titok van !
Fáktól vagyok körülvéve ,
S mint édes fia fejére
Áldó keze az atyának ,
Ugy hajolnak rám az ágak.
Istenem , beh boldog vagyok !
Majd hogy sírva nem fakadok.

(Zugliget.)

Varjas, 1951, pp. 180–181
A hegyek közt

Ott alant, alant, a mélyben,
A kék messzeség ködében,
Ott a város . . . csak úgy rémlik,
Mint a múlt, amelyet félig
Átadott immár a lélek
A felejtés éjjelének.
Kinn vagyok a természetben,
Fönn magasra nőtt hegyekben;
Magas e hely, itt pihen meg
Koronként a vándor felleg,
S ha itt volnék éjjelenként,
Csillagokkal beszélgetnék.
Lenn a völgyben, lenn a mélyben,
A kék messzeség ködében,
A város távol zajában
Hagytam gondod, hazám s házam!
Ott lenn hagytam minden gondot,
Mely szívem fölött borongott,
Melynek sötét árnyékában
Mint rideg kőszikla álltam.
Ne bántsatok, ne bántsatok,
Ha egy rövid napot lopok
A magam multságának,
Hisz eleget élek másnak! . . .
Minden lenn maradt, ami bánt,
Nem hoztam föl magammal mást,
Csak ami boldogságot ad,
Kedvesemet és lantomat.
Kedvesem, ki egy személyben
Asszony s gyermek, örömében
Jön és megyen, pillangót íz,
Virágot szed, koszorút fűz,
Majd eltűnik, majd előjön;
Ugy lebeg a hegytetőkön,
Mint egy álom tüneménye,
Mint e rengeteg tündére.
Én merengve, oh természet,
Örök szépségidre nézek,
S szemeimnek bámultában
Néma, de szent imádság van.
Mint felém repeső szivek,
Rezgenek a falevelek,
S ábrándos suttogásukban
Mennyi kedves, szép titok van!

S ábrándos suttogásukban
Mennyi kedves szép titok van !
Fáktól vagyok körülvéve ,
S mint édes fia fejére
Áldó keze az atyának ,
Ugy hajolnak rám az ágak.
Istenem , beh boldog vagyok !
Majd hogy sírva nem fakadok.

Zugliget

Fáktól vagyok körülvéve,
S mint édes fia fejére
Áldó keze az atyának,
Ugy hajolnak rám az ágak.
Istenem, beh boldog vagyok!
Majd hogy sírva nem fakadok.

Zugliget

Fáktól vagyok körülvéve,
S mint édes fia fejére
Áldó keze az atyának,
Ugy hajolnak rám az ágak.
Istenem, de boldog vagyok!
Majd hogy sírva nem fakadok.

Zugliget, 1848. szeptember 8.

A nagykőrösi és a budapesti autográfok grafológiai összevetése javasolt, amelyből további értékes információkat nyerhetünk. Ezzel pontosíthatjuk a mai tudásunkat Petőfi költészetével kapcsolatosan. Véleményem szerint a nagykőrösi autográf a fent vázolt eltérések miatt korábban keletkezett, mint a budapesti, így előbbi egy korábbi piszkozat lehet, míg utóbbi a nyomdának benyújtott dokumentum.

A Hideg idő, hús őszi éj... (1848) című vers textológiai vizsgálata

A Nagykőrösön őrzött, kronológiailag utolsó Petőfi vers a Hideg idő, hús őszi éj... címet viseli (6. sz. ábra). Mind a papíryanaga, mind annak a mérete megegyezik a korábbi nagykőrösi autográfoknál látottakkal, továbbá Petőfi itt is megadta a kelezés helyét (Debreczen) és idejét (november 5. 848), míg az OSZK Kézirattárában őrzött Fond VII/8. fol. 55v raktári jelzetű dokumentumon (7. sz. ábra) csak a versírás helye található meg. Utóbbi az első nyomtatott és a kritikai kiadásokon is megjelenik, ellenben a dátum csak Varjas (1951) művében olvasható. Az OSZK adatbázisában ennél későbbi időintervallum jelenik meg: 1848. november 15–16. Havas (1893, p. 647) jegyzeteiben csupán ennyi olvasható a versről: „*L. a Bucsú cz. költeményhez írt jegyzetet.*”, míg ennél a versnél Havas egyértelműsíti, hogy mettől meddig tartózkodott Petőfi Debreczenben, a Hideg idő, hús őszi éj... című versének megírás helyén: „... világos, hogy Petőfi, miután székelyföldi missióját nem teljesíthette, visszatért a fővárosba, de október közepe tájt már ismét Erdődön volt, s innen 22-ikén indult Nagy-Károlyon keresztül Debreczenbe, zászlóaljához. Itt november közepéig újonczok betanításával foglalkozott.” (Havas, 1893, p. 646). Varjas (1951) a kritikai kiadásának jegyzetében a versről minimális információt közölt. Ebből csupán az ismerhető meg, hogy a mű Petőfi életében már nem jelent meg, illetve az irodalomtörténész megadta a kézirat őrzési helyét és az első nyomtatásban való megjelenés forrását.

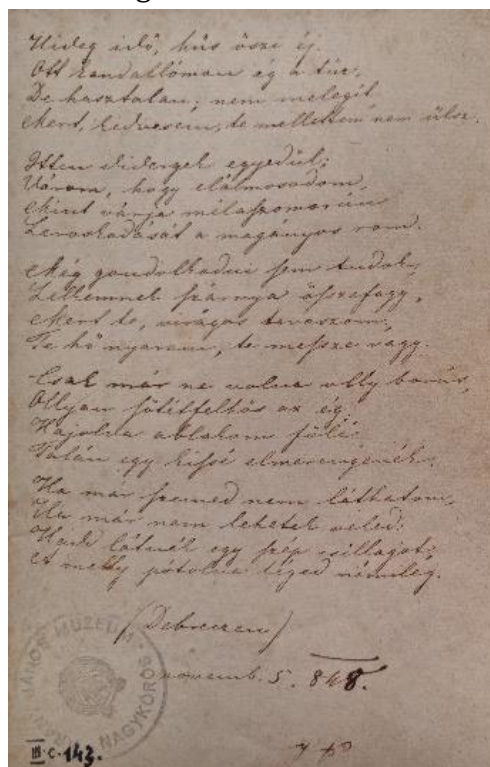
Az OSZK autográfján látható cím, míg a nagykőrösi példányon nem. Ez jól összevethető a fentebb tárgyalt dokumentumokon található „szokásokkal”, kivéve A hegyek közt című Nagykőrösön őrzött verssel, mert ott szintén szerepel önálló címzés. Mindkét kézirat írásképe – így ezek valamennyi grafológiai jegyei – megegyezik a két őrzési helyen fellelhető további autográfokkal. A Nagykőrösre kerülés története azonos az Uton vagyok s nem vagy velem..., valamint A hegyek közt című versek esetében ismerttetett aukciós leírással. A két autográf irat között szembetűnő különbség, hogy a mondatvégi írásjelek és vesszők előtt a nagykőrösi változatnál nem találhatók szóközök, valamint egyes esetekben ugyanitt pontosvesszők is előfordulnak a sima vesszők helyett. A stilisztikai különbségek az alábbiak: a nagykőrösi változatnál az „olly”, az „Ollyan” és a „némileg”, a budapesti változatban „illy”, „Illyen” és „némileg!” alakban kerültek lejegyzésre. Emich a szerkesztésben közreadott kötetben ugyanazon szöveget vette át, amit az OSZK Kézirattárban őriznek,

annyi különbséggel, hogy a keltezés helyét nem tette zárójelbe és nem tett a végére pontot.

A kritikai kiadások között nagyfokú a hasonlóság, annak ellenére, hogy minimálisan modernebb íráskép jelenik meg Varjas (1951) művében. Erre példa a Petőfi nagykőrösi autográfjában az „Olyan” kifejezés, amely az OSZK példányban és Emich közreadásában „Illyen”, míg Havas (1893) és Varjas (1951) kiadásaiban „Ilyen” alakban található meg. Havas (1893) kiadásban a négy, míg Varjas (1951) művében három pont található a címben, amelyek mellett előbbiben az „ég:”, a „veled:”, az „A mely” és a „némileg!” kifejezések az utóbbiban „ég:”, „veled:”, „Amely” és „némileg!” formákban találhatók meg.

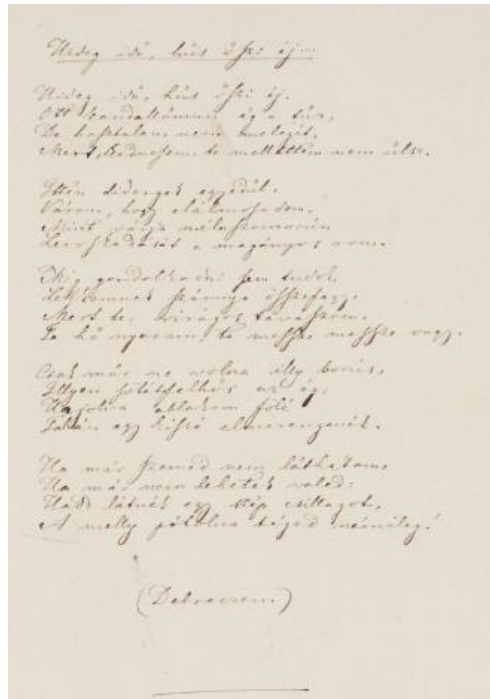
Ezen vers esetében is ugyanazon megállapításokat tehetjük, mint az Uton vagyok s nem vagy velem... és A hegyek közt címűeknél, ugyanis a kézírások hasonlósága és különbsége ugyanúgy felfedezhető a két autográf dokumentum között. A nagykőrösi változat itt is pontosabb, hiszen azon konkrét keltezési dátum található, de a budapesti dokumentum nagyobb hasonlóságot mutat az első nyomtatásban megjelent verssel. A hegyek közt című költemény nagykőrösi vonalvezetése itt is feltűnően ferde, összehasonlítva a szintén nagykőrösi korábbi Petőfi kézírásokkal (Oláh, 2023).

6. ábra: A Hideg idő, hűs őszi éj... (1848) című vers nagykőrösi autográf dokumentuma

Forrás: Petőfi, 1848c

7. ábra: Hideg idő, hús őszi éj... (1848) című vers kézírata az Országos Széchényi
Könyvtár Kézirattárában

Forrás: Petőfi, 1848d

Petőfi, 1848c, It.70.8.1

Petőfi, 1848d, OSZK Kézirattár, Fond
VII/8. fol. 55v
Hideg idő , hús őszi éj . . .

Emich, 1852, pp. 470–471

Hideg idő , hús őszi éj . . .

Hideg idő, hús őszi éj.
Ott kandallómon ég a tűz,
De hasztalan; nem melegít,
Mert, kedvesem, te mellettem nem ülsz.

Hideg idő , hús őszi éj.
Ott kandallómon ég a tűz,
De hasztalan , nem melegít,
Mert , kedvesem , te mellettem nem ülsz.

Hideg idő , hús őszi éj.
Ott kandallómon ég a tűz,
De hasztalan , nem melegít,
Mert , kedvesem , te mellettem nem ülsz.

Itten didergek egyedül;
Várom, hogy elálmosodom,
Mint várja mélaszomorún
Leroskadását a magányos rom.

Itten didergek egyedül,
Várom , hogy elálmosodom,
Mint várja mélaszomorún
Leroskadását a magányos rom.

Itten didergek egyedül,
Várom , hogy elálmosodom,
Mint várja mélaszomorún
Leroskadását a magányos rom.

Még gondolkodni sem tudok,
Lelkemnek szárnya összefagy,
Mert te, virágos tavaszom,
Te hó nyaram, te messze messze vagy.

Még gondolkodni sem tudok,
Lelkemnek szárnya összefagy,
Mert te , virágos tavaszom,
Te hó nyaram , te messze messze vagy.

Még gondolkodni sem tudok,
Lelkemnek szárnya összefagy,
Mert te , virágos tavaszom,
Te hó nyaram , te messze messze vagy.

Csak már ne volna illy borús,
Olyan sötétfelhős az ég;
Hajolva ablakom fölé
Talán egy kissé elmerengének.

Csak már ne volna illy borús,
Illyen sötétfelhős az ég;
Hajolva ablakom fölé
Talán egy kissé elmerengének.

Csak már ne volna illy borús,
Illyen sötétfelhős az ég;
Hajolva ablakom fölé
Talán egy kissé elmerengének.

Ha már szemed nem láthatom,
Ha már nem lehetek veled:
Hadd látnék egy szép csillagot,
A mely pótolna téged némileg.

Ha már szemed nem láthatom,
Ha már nem lehetek veled :
Hadd látnék egy szép csillagot,
A mely pótolna téged némileg !

Ha már szemed nem láthatom,
Ha már nem lehetek veled :
Hadd látnék egy szép csillagot,
A mely pótolna téged némileg !

(Debreczen) novemb. 5. 848.

(Debreczen.)

Debreczen

Havas, 1893, pp. 414–415
Hideg idő, hűs őszi éj . . .

Hideg idő, hűs őszi éj.
Ott kandallómon ég a tűz,
De hasztalan, nem melegít,
Mert, kedvesem, te mellettem nem ülsz.

Itten didergek egyedül,
Várom, hogy elálmosodom,
Mint várja mélaszomorún
Leroskadását a magányos rom.

Még gondolkodni sem tudok,
Lelkemnek szárnya összefagy,
Mert te, virágos tavaszom,
Te hó nyaram, te messze messze vagy.

Csak már ne volna ily borús,
Ilyen sötétfelhős az ég ;
Hajolva ablakom fölé
Talán egy kissé elmerengének.

Ha már szemed nem láthatom,
Ha már nem lehetek veled :
Hadd látnék egy szép csillagot,
A mely pótolna téged némileg !

Debreczen

Varjas, 1951, p. 195
Hideg idő, hűs őszi éj . . .

Hideg idő, hűs őszi éj.
Ott kandallómon ég a tűz,
De hasztalan, nem melegít,
Mert, kedvesem, te mellettem nem ülsz.

Itten didergek egyedül,
Várom, hogy elálmosodom,
Mint várja mélaszomorún
Leroskadását a magányos rom.

Még gondolkodni sem tudok,
Lelkemnek szárnya összefagy,
Mert te, virágos tavaszom,
Te hó nyaram, te messze messze vagy.

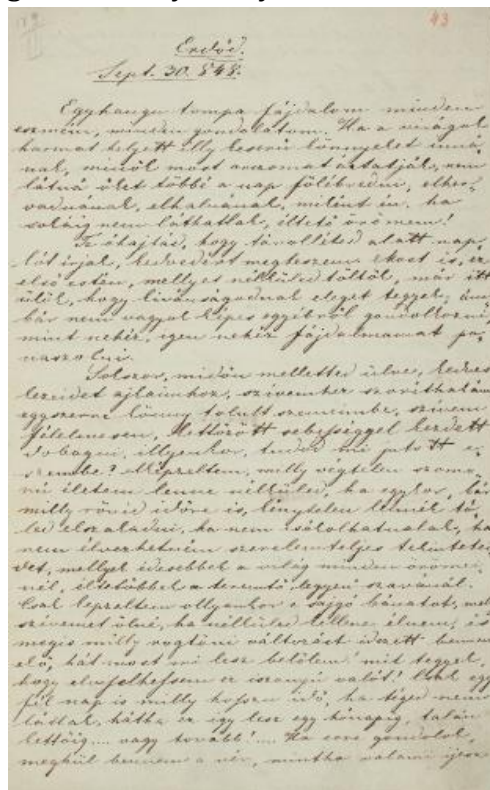
Csak már ne volna ily borús,
Ilyen sötétfelhős az ég;
Hajolva ablakom fölé
Talán egy kissé elmerengének.

Ha már szemed nem láthatom,
Ha már nem lehetek veled:
Hadd látnék egy szép csillagot,
Amely pótolna téged némileg!

Debreczen, 1848. október vége – november 16.

A korábban bemutatott budapesti autográfok esetében szerzői javítások jelennek meg, míg ezen vers esetében ilyen nem található a következetes cím- és keltezési hely megadása mellett. A nagykőrösi dokumentum hitelességét nem tudjuk megcáfolni, ellenben ezen autográf kapcsán is javasolt a jövőben egy átfogóbb grafológiai, illetve szövegkritikai és textológiai vizsgálat, amely nem csupán Petőfi, hanem Szendrey Júlia kézírását is összehasonlítja ezen dokumentumok írásképeivel, így zárva le végérvényesen a Nagy-kőrösre került autográfok körüli esetlegesen felmerülő bármilyen bizonytalanságokat. A Petőfi versek keletkezésének dátumához legközelebbi részletet mutatja be Szendrey naplójából a 8. ábra, amelyet a poéta neje 1848. szeptember 30-án Erdődön jegyzett le (Szendrey, 1848). Ezen részlet alapján több hasonlóságot fedezhetünk fel a napló és az autográfok között, amelyek feltárása további kutatásokat igényel.

8. ábra: Szendrey Júlia (1828–1868) változó kézírásának példája Erdődről az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárában

Forrás: Szendrey, 1848

Konklúzió és a lehetséges jövőbeli irányok

A jelen és a korábbi (Oláh, 2023) tanulmányomban sorra vettem Petőfi valamennyi Nagykőrösön őrzött versét, amelyeket eddig soha nem tárgyalt kontextusban hasonlítottam össze más autográfokkal, az első nyomtatott kiadásokkal, valamint a kritikai kiadásokkal. Ennek összegzéseként az 1843–1844 között írt versek esetében öt autográf kézirat öt első nyomtatott kiadása mellett három kritikai kiadás tizenöt versét sikerült összehasonlítanom, így huszonöt mű került be a tanulmányomba. Az 1848-ban írt verseknek három nagykőrösi és ugyanennyi budapesti autográfját, ezek további három első kiadását, valamint két kritikai kiadásban közreadott hat művet sikerült fellelnem, így ezek összesen tizenöt változatát ismertettem jelen tanulmányban. A fentieket figyelembe véve nyolc Nagykőrösön és három Budapesten őrzött autográf esetében nyolc első kiadást és huszonegy kritikai kiadást vettem alapul, így a két tanulmányomban a nyolc Petőfi vers negyven változatát dolgoztam fel. Munkám során az eltérések és hasonlóságok mellett nagy figyelmet fordítottam az autográfokkal megegyező szöveghű közlésekre – elsőként Petőfi verseinek kutatástörténetében –, továbbá a kéziratok, a kiadások és a kritikai közlések közötti összefüggéseket is feltártam.

Az egyetlen Nagykőrösön írt és őrzött Petőfi verset eddig még senki sem hasonlította össze a vonatkozó fellelhető autográfjal, az első nyomtatásban megjelent változatokkal és a kritikai kiadásokkal. Véleményem szerint mindezek segítik a későbbi Petőfi vizsgálatokat, valamint a költő életének és hagyatékának mind jobb megismerését és megértését. Szorgalmaznunk kell Petőfi fent bemutatott verseinek grafológiai vizsgálatát is, hiszen

csak így bizonyosodhatunk meg arról, hogy valóban a poétához köthető autográfokkal van dolgunk. Szendrey Júlia és Petőfi kézírásának hasonlósága, valamint az iratok özvegy halála utáni több évtizedes ismeretlen kallódása felvetheti a gyanút az autográfok hitelességével kapcsolatosan. Ezért ennek feltárásához további kutatásokat kell szorgalmaznunk a jövőben.

Remélem, hogy Petőfi 1848. január 1-e után megjelent verseiből hamarosan új és egyben záró kritikai kiadás jelenhet meg, ami további kutatások alapja lehet majd. Emellett bízom benne, hogy az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárában a Fond VII/85. raktári jelzet alatt vezetett *Uton vagyok s nem vagy velem...* című lappangó Petőfi autográf előkerül, amivel teljesebb képet alkothatnánk a kérdésköréről. Mindezekkel nem csupán Petőfi születésének bicentenáriuma, hanem a poéta életműve előtt is tisztelgek a jeles alkalomból!

Köszönetnyilvánítás

Ezúton szeretném megköszönni a nagykőrösi Arany János Közérdekű Muzeális Gyűjtemény munkatársainak és egyben volt kollégáimnak az autográf iratok, valamint a Petőfi Irodalmi Múzeumnak a releváns adatok rendelkezésemre bocsátását. Külön köszönöm a Magyar Tudományos Akadémia Kézirattár, az Országos Széchényi Könyvtár és Budapest Főváros Leváltára gyűjteménykezelőinek a nélkülözhetetlen adattári információkat. Végül köszönet illeti feleségemet, Oláhné Gulácsi Évát, aki a kutatásomban mindvégig mellettem állt és segített.

Irodalomjegyzék

- Bankós, K. (1848). Kun-Szentmiklós. *Pesti Hirlap*, 92, 593–594.
- Emich, G. (szerk.). (1852). *Petőfi újabb költeményei. 1847–1849. Egy kötetben*. Emich Gusztáv. Petőfi Irodalmi Múzeum, leltári szám: C 1.921-P. Petőfi Irodalmi Múzeum engedélyével. <https://opac.pim.hu/record/-/record/PIM1850419>
- Havas, A. (1893). *Petőfi Sándor Összes Művei III. Költemények 1847–1849*. Athenaeum Részvény Társulat.
- Kerényi, F. (szerk.). (1997). *Petőfi Sándor összes művei III. Petőfi Sándor összes költeményei (1844. szeptember – 1845. július)*. Akadémiai Kiadó.
- Kerényi, F. (szerk.). (2003). *Petőfi Sándor összes művei IV. Petőfi Sándor összes költeményei (1845. augusztus – 1846)*. Akadémiai Kiadó.
- Kerényi, F. (szerk.). (2008). *Petőfi Sándor összes művei V. Petőfi Sándor összes költeményei (1847)*. Akadémiai Kiadó.
- Kiss, J. (szerk.). (1973). *Petőfi Sándor összes művei I. Petőfi Sándor összes költeményei (1838–1843)*. Akadémiai Kiadó.
- Kiss, J. (szerk.). (1983). *Petőfi Sándor összes művei II. Petőfi Sándor összes költeményei (1844. január–augusztus)*. Akadémiai Kiadó.
- Kopa, L. (szerk.) (1928). Eladják Szendrey Julia levelesládájának kincseit. *Duna-Tiszaközi Nagykőrösi Hirlap*, 95, 3.
- Mezősi, K. (1973). Kisebb Petőfi-tanulmányok. In Ikvai, N. (szerk.), *Studia Comitatus* 2 (pp. 315–332), Pest megyei Múzeumok Igazgatósága.
- Novák, L. (2015). Az Alföld szülötte Petőfi és Nagykőrös. *Forrás*, 47(1), 36–48.
- Novák, L. (2018). „Uton vagyok, s nem vagy velem”: Petőfi Nagykőrösön. *Honismeret*, 46(4), 61–69.
- Oláh, R. (2023). Petőfi Sándor Nagykőrösön őrzött autográf verseinek kritikai összehasonlítása és annak legújabb eredményei I. – A korai évek hagyatéka (1843–1844). *Tudásmenedzsment*, 24(1), 87–117.

- Petőfi, S. (1848a). *A hegyek közt*. Arany János Közérdekű Muzeális Gyűjtemény, Irodalomtörténeti Gyűjtemény, leltári szám: NAJM It.70.8.1.
- Petőfi, S. (1848b). *A hegyek közt*. Országos Széchényi Könyvtár, Kézirattár, leltári szám: Fond VII/8. fol. 49r. <https://copia.oszk.hu/poem/a-hegyek-kozt/>
- Petőfi, S. (1848c). *Hideg idő, hűs őszi éj* . . . Arany János Közérdekű Muzeális Gyűjtemény, Irodalomtörténeti Gyűjtemény, leltári szám: NAJM It.70.8.1.
- Petőfi, S. (1848d). *Hideg idő, hűs őszi éj* . . . Országos Széchényi Könyvtár, Kézirattár, leltári szám: Fond VII/8. fol. 55v. <https://copia.oszk.hu/poem/hideg-ido-hus-oszi-ej/>
- Petőfi, S. (1848e). Kun-Szent-Miklos, jun. 15 1848. *Marczius Tizenötödike*, 82, 327–329.
- Petőfi, S. (1848f). *Uton vagyok s nem vagy velem* . . . Arany János Közérdekű Muzeális Gyűjtemény, Irodalomtörténeti Gyűjtemény, leltári szám: NAJM It.70.8.1.
- Petőfi, S. (1848g). *Uton vagyok s nem vagy velem* . . . Országos Széchényi Könyvtár, Kézirattár, leltári szám: Fond VII/8. fol. 34v. <https://copia.oszk.hu/poem/uton-vagyok-s-nem-vagy-velem/>
- Szendrey, J. (1848). *Napló*. Országos Széchényi Könyvtár, Kézirattár, leltári szám: Fond VII/190. fol. 1r-72r. <https://copia.oszk.hu/poem/szendrey-julia-naploja/>
- Törös, L. (1978). *Arany János Nagykőrösön*. Nagykőrös Város Kiadása.
- Varjas, B. (főszerk.).(1951). *Petőfi Sándor összes művei III. Petőfi Sándor költeményei (1848–1849)*. Akadémiai Kiadó.